

НАЦИОНАЛЕН ВЕСТНИК

ТРАКИЯ

Брой 16 • год. ХСV • 31 август 2016 г. • цена 0,40 лв.

www.stdbg.org

В ЦЯЛА СТРАНДЖА РОБ ЗАПЯВА ПЕСЕН НОВА ЮНАШКА ...

На Националния възпоменателен събор на Петрова нива България коленичи пред святото дело на саможертвата пред олтара на Отечеството

Родолюбиви българи, тракийци от цялата страна, много млади хора дойдоха от близо и далеч на 20 и 21 август т.г. в историческата местност Петрова нива, където се състоя Националният възпоменателен събор, посветен на 113 години от Илинденско-Преображенското въстание. Съборът се организира от Община Малко Търново, Съюза на тракийските дружества в България и тракийско дружество „Екзарх Антим I“ – Бургас.

Съборът започна с песен, от десет часа естрадата се огласяше от тракийски песни. Организирана бе викторина на тема: „Илинденско-Преображенското въстание“, уредена бе читалня на открито: „Да прочетем заедно за въстанието“, а в 15 ч. в музея бе открита научна конференция на тема: „120 години организирано тракийско движение“.

„Славното и преславно Илинденско-Преображенско въстание е в нашата памет, но се обръщам към младото поколение да не забравя важни дати и велики събития, те са тъй нужни на днешното време. Историята записва всичко славно и преславно, записва победите и пораженията, но тя ни оставя и поуки, тя е наша учителка, тя е наша наставница, затуй се събрахме тази вечер да се помолим за душите на героите, паднали за вяра и Отечество. Те имат нужда сега от нашата молитва. Ние, днешните българи, сме признателни и няма да забравим техния подвиг и саможертва. Затова всяка година трябва да се събираме в този храм, защото помним примерът, който те ни дадоха с геройството

■ На заупокойната молитва

и саможертвата.“ – тези думи Негово високопросвещение Йаоникий изрече в края на заупокойната молитва в памет на загиналите преображенци, която сливеният митрополит в съслужение с четирима свещеници извърши в храма-костница „Света Петка“.

Тържественият митинг бе открит от кмета на Малко Търново Илиан Янчев, който в прочувственото си слово припомни емоционалните думи на публициста Георги Узунски: „Петрова нива! Открито пространство. Като връх. Накъдето и се обърнеш, все гора, гора безкрайна гора

и на зеленина. На дъното паметникът. Изправен и днес като стена, сякаш да заприщи небето да не избягат спомените и да не тръгнат като бели къдели по него. Стената ги държи. Държи ги с подписа си, изсечен в белия мрамор на костницата от войводата Георги Кондолов: „Делото е свято – проклети бъдете, ако не продължите борбата!“ Събитията преди 113 години, произтекли през горещите августовски дни, – заяви ораторът, – са не само израз на национално достойнство, но и на нещо повече. Това са дни, които въпреки погрома

на въстанието историческата хроника записа и то завинаги с оценката за едно свято дело на саможертва пред олтара на Отечеството.

„Днес, събрани за пореден път на поклонение пред пантеона и храма на Петрова нива, да положим цветя и запалим свещ в памет на героите, да коленичим и помълчим, за да се пречистим и проверим дали е все така жива в нас тръпката на вяроност и признателност към делото им. Да коленичим, така както някога в далечната 1903 г. в ден Преображение Господне те клетвено коленичиха пред знамето на свободата и целувайки евангелието, кръста и ножа се заклеха в името на Отечеството.“ – каза кметът Янчев в края на словото си. Той даде думата на председателя на СТДБ Красимир Премянов, който се обърна към присъстващите с думите:

„Илинденско-Преображенското въстание е записано на златна страница в историята на тракийската организация, затова честването на годишната е голямо събитие в живота на тракийци и СТДБ. Тази година се навършват 120 години на организираното тракийско движение в България. Ще припомним само, че един от неговите създатели през 1896 г. е незабравимият славен български герой – Капитан Петко войвода. Тук е другото българското Оборище, свято тачим Петрова нива, затуй през цялата история на тракийската организация са полагани грижи тя да се превърне в паметно място с активното участие на СТДБ.

■ Тържественото откриване на събора

Продължава на 2-а стр.

В МУЗЕЯ НА ПЕТРОВА НИВА – научна конференция „120 години организирано тракийско движение“

На стр. 3-4

■ Красимир Премянов връчва най-високото тракийско отличие на Живко Тодоров

ВИСОКИ ОТЛИЧИЯ НА СЪЮЗА – НА „БОГОРОДИЧНА СТЪПКА“

Фолклорът царува два дни на Националния тракийски събор в Старозагорските минерални бани

Два дни в Старозагорските минерални бани царуваше българският фолклор. На 27 и 28 август в курортното селище и сакрално място в Средна гора се състоя за 11 път Националният тракийски фолклорен събор „Богородична стъпка“. Той се организира от Община Стара Загора, Съюза на тракийските дружества в България, тракийското дружество „Одринска епопея“ в Стара Загора, Обществото за фолклор, кметството на Старозагорски минерални бани

на тракийското дружество „Одринска епопея“ в Стара Загора приветства присъстващите и представи гостите на празника. Кметът на Община Бургас Живко Тодоров поздрави всички с „добре дошли“ в едно от най-хубавите села не само в Старозагорско, но и в България. Той се обърна към участниците в събора, благодарение на които този празник се провежда за 11 път и всяка година става все по-машабен и по-популярен в страната. Нека този български дух, запазените

■ Един от съставите – участници в надпяването

и НЧ „Христо Ботев 1952“ – читалището в селото с подкрепата на Министерството на културата. Тази година е рекордна по участие – на двете сцени се представиха 4000 изпълнители.

Празникът започна с молитва за богослов, която направи отец Йордан Карагеоргиев. Петра Мечева – председател

народностни традиции да се предават на младото поколение. Длъжни сме да пазим традицията, да съхраняваме народностния дух, да не забравяме, че сме уникални като народ и макар, че сме в един голям свят трябва да запазим това, което ни прави такива каквито сме – българщината.

Продължава на 2-а стр.

В ЦЯЛА СТРАНДЖА...

Продължение от 1-а стр.

Ще припомня, че първото честване на Илинденско-Преображенското въстание е било на неговата 25 годишнина през 1928 г., в което тракийци взимат активно участие. През 1934 г. е поставен паметен знак – паметник-чешма поради ограничените възможности на организацията и истинското състояние на държавата тогава. През 1958 г. е издигнат този паметник и лентата на неговото откриване е отрязана от председателя на Съюза на тракийските дружества Никола Спиров. През 2013-2014 г. по инициатива на господин кмета Илиян Янчев и по наша инициатива бяха привлечени много граждани да дарят средства, та паметникът да бъде възстановен и обновен, за да бъде в този добър вид днес. Това са само малко примери за отношението на тракийските българи към героичната история на България. Доказателство за нашето изключително уважение и преклонение пред делото на героите, паднали за свободата на Тракия и Македония, за обединението на България беше и днешната научна конференция, в която участваха учени от Тракийския научен институт, от музея в град Малко Търново, от БАН. Друго доказателство е, че тракийци от цяла България по традиция са тук да уважат това тържество. Искам да изразя нашето удовлетворение и благодарността ни към ръководителите, които присъстват тук, тъй като това е израз на отношението на българската държавна власт към българщината, към българската история. Съжаляваме, че по организационни причини тук не присъства големият приятел на тракийската организация – вицепрезидентът Маргарита Попова. Сега е моментът да спомена, че по случай 120-годишнината на тракийското движение ние у удостоихме с най-високото отличие на тракийската организация – златен медал „Капитан Петко войвода“ с лента и златен юбилеен плакет „120 години организирано тракийско движение“. Тя прегърна с цялото си сърце и съпричастие тракийската кауза, за която акад. Константин Петканов през 1932 г. заяви: „Тракийската кауза е част от българската национална кауза“.

Нека никога не забравяме това. Ние честваме годишнините не единствено по силата на традицията, а и с огромното желание да пренесем посланията на героите с тяхната саможертва сред младото поколение на България, което никога не трябва да забравя, че за тази страна, за тази хубава земя, за този рай са дадени много жертви с много всеотдайност и героизъм. И да носи гордо знамето на България и да се бори с всички сили България да бъде просперираща и водеща държава, с България да се гордеят всички нейни граждани и да бъде за пример в рамките на Европейския съюз, да бъде водеща страна на Балканите, каквато беше, да бъде страна, която винаги има способност да защити националните интереси на своите граждани и на държавата си в многостранните организации, в които участва. Искам да изразя своята благодарност на г-н Илиян Янчев, защото знам колко е трудно на една славна и достойна община, каквато е Малко Търново, но с ограничени ресурси и материални средства да прави и организира подобни тържества.

Председателят на Българската академия на науките акад. Стефан Воденичаров се обърна към присъстващите на тържествения митинг с приветствено слово. Днешният ден е за възпоминание

■ Гвардейци на вечерната проверка

■ Корнелия Нинова в разговор с учени

■ В музейната сбирка

и прослава, в който отбелязваме 113 годишнината от Илинденско-Преображенското въстание и 120 години от началото на организираното тракийско движение. Две годишнини, които дават повод за равностметка и преклонение пред героизма и патриотизма на борците за освобождение. По-нататък, спирайки се на славните и трагични събития от 1903 г. ораторът заяви: „На Петрова нива ние честваме Странджанското Велико народно събрание. Идваме на Петрова нива, защото на тази поляна се провежда конгресът, който променя съдбата на хората и историята. Правим събор на мястото, където е взето решение за най-голямото по замисъл, мащаб и размах българско въстание. Самото то подтиква развитието и задълбочаването на българското национално чувство за държавност. И с това българите доказват, че сами могат да коват своята съдба. Именно този е най-важният урок, които нашите деди са ни завещали. Това дава повод на акад. Воденичаров да заяви, че днес повече от всеки друг път се нуждаем от: национално чувство за държавност и отговорност, защото България не е за временна, за партийна употреба; обединение в името на България около чист и светъл национален идеал и национална доктрина; родолюбие, което да ни води при всяко наше решение и на което да научим децата и внуците си; патриотизъм като дух и действие, като обет и завет на историята; гордост, че сме българи – наследници на славна история, на толерантност и отказ от насилие; духовно единение в името на бъдещето. Накрая акад. Воденичаров припомни, че любовта към Отечеството

е най-чистата, най-святата, най-истинската любов, която следва да бъде наше верую и наша кауза.

На тържествения митинг бяха още заместник-председателите на 43-ото Народно събрание Красимир Каракачанов и Явор Нотев, министърът на труда и социалните грижи Зорница Русинова, областният управител на Бургас Вълчо Чолаков, Негово високопресвещенство сливенският митрополит Йоаникий, лидерите на политически партии Корнелия Нинова и Валери Симеонов, евродепутатът Ангел Джамбазки, много народни представители,

кметове, генерали и адмирални, директорът на НИМ проф. Божидар Димитров, председателят на тракийско дружество „Екзарх Антим I“ и председател на Тракийския младежки съюз Тодор Ангелов, много председатели на тракийски дружества. В тържествената заря-проверка участваха гвардейци, представителни блокове от военно-морските сили и сухопътните войски. Поднесени бяха много венци и цветя – от президента, министър-председателя, председателя на Народното събрание, от политически партии и обществени организации, но най-дълъг бе списъкът на тракийските дружества от цялата страна, които изразиха своята почити признателност. най-дълго се съобщаваха имената на тракийските дружества. Небето над историческата Петрова нива бе озарено от празничните фейерверки.

До късно вечерта продължи концертът на млади изпълнители на странджански народни песни. На следващия ден програмата на събора продължи с концерти, посещения в храма-костница „Света Петка“ и музейната сбирка. А туристите вървяха „По комитските пътеки“ (Петрова нива с.Стоилово – Петрова нива) три часа и си припомниха пътищата на преображенските въстаници.

Много издания обърнаха внимание на факта, че макар формално държавният глава Росен Плевнелиев да е патрон на националния събор, през целия си мандат той не сметна за нужно да дойде на Петрова нива. Друго, което не пропускат медиите, че тази година присъствието на политическите партии е по-силно.

■ Колко много биващи

ВИСОКИ ОТЛИЧИЯ...

Продължение от 1-а стр.

Той специално поздрави председателя на СТДБ Красимир Преманов именно за усилията да се поддържа този български дух жив и Петра Мечева, която стана почетен гражданин на Стара Загора, един уникален човек, много енергичен и борбен, който и постоянно отстоява своите позиции, които съвпадат с интересите на страната и на общината. Приветствени думи имаха и евродепутатката Ева Паунова и представителят на Министерството на културата доц. д-р Венцислав Велев, който предаде и поздрави от министър Вежди Рашидов.

■ Юбилеен плакет за Общинския съвет - Стара Загора

Председателят на СТДБ Красимир Преманов поздрави участниците в събора, които със своя труд и талант дават принос в борбата за оцеляване на българщината. Спря са на 120 годишнината на тракийското движение, чиято история е свързана с много битки, саможертви и патриотизъм. Днес най-важната част от нашите усилия като тракийска организация е, разбира се, да помним героите и значимите събития, за да помагаме на младото поколение да тачи и уважава историята ни. А второто е да запазим културата, която нашите деди пренесоха от Беломорска и Източна Тракия и я превърнаха в част от единната национална българска култура. Така че това, което вършите, е нещо велико и значимо, обърна се той към участниците в събора. Изтъкна също така изключителния принос на тракийското дружество „Одринска епопея“ и неговия ръководител Петра Мечева за организацията на събора. И благодари на кмета за прекрасните думи, казани по неин адрес. Този фестивал е възможен благодарение на огромната помощ и подкрепа на общината и, на кмета и Общинския съвет, за което им благодари. Накрая той връчи най-високото отличие на Съюза – златен орден „Капитан Петко войвода“ на кмета Живко Тодоров, с решение на Централното ръководство и ръководството на дружеството в Стара Загора за неговия принос в тракийското движение. С много аплодисменти бе посрещнато и съобщението за награждаване на Общинския съвет – Стара Загора с юбилеен златен плакет „120 години организирано тракийско движение“, който бе връчен на неговия председател Емил Христов. Златният юбилеен пакет бе връчен и на Петра Мечева, с него се награждава тракийското дружество.

■ Заслужена награда за дружество „Одринска Тракия“ и Петра Мечева

На тържественото откриване присъстваха още областният управител Георги Ранов, народният представител Кирил Добрев, ректорът на Тракийския университет проф. Иван Въшин, зам. кметове на Община Стара Загора, Станчо Станев – кмет на Старозагорските минерални бани, както и членове на Централното ръководство и Върховния комитет на СТДБ ген. Нонка Матова, Елена Алекова, Яни Янев, Кирил Киряков и Георги Апостолов.

На две сцени фолклорните състави и изпълнители от 64 общини бяха оценени от две журита, в които влизат изтъкнати специалисти – доц. Наталия Рашкова, доц. Валентина Райчева, Калинка Згурова, Крум Георгиев, Кирил Тодоров и Димитър Колев. То обяви в края на втория ден и призове – наградата на кмета, наградата на тракийското дружество, наградата на Зонта клуб, наградата, учредена от евродепутатката Ева Паунова и др.

■ Едно от журитата, в което е и известната певица Калинка Згурова

Неизменната част от празника бяха улицата на народните занаяти, детският пленер, селският двор „Добра среща“, пътуващото читалище „Башино огнище“, тракийската кухня и др. Съборът имаше много съпътстващи прояви – демонстрации, дегустации, рецитали. В събота вечерта бе представено фолклорно ревю. Вечерта се състоя празничен концерт, посветен на 120 години организирано тракийско движение с участието на Манол Михайлов, Калинка Згурова и ансамбъл „Родопа“ – Смолян. А вечерта бе показана нестинарската магия. В неделя наред с състезателната надпревара концерт имаше и общинският ансамбъл „Загоре“.

ТРАКИЙЦИ ПИШЕХА И ПИШАТ СЛАВЕН ЛЕТОПИС

Научна конференция на Петрова нива на тема „120 години организирано тракийско движение“

В залата на музейната сбирка на Петрова нива в първия ден на националния възпоменателен събор се състоя научна конференция на тема: „120 години организирано тракийско движение в България“. Тя бе организирана от Община Малко Търново, Съюза на тракийските дружества в България и Тракийския научен институт.

За мен е привилегия и чест като домакин да открива конференцията, посветена на 120 годишнината на организираното тракийско движение, каза кметът на Община Малко Търново **Илиян Янчев**. Той благодари на светилата на българската историческа наука, които участват в конференциите на Петрова нива, които той чувства близки, защото предават на по-младите историческата памет. Благодариме и на Красимир Премянов, тъй като СТДБ и ТНИ превърнаха тези конференции в традиция и те пазят жива паметта за Илинденско-Преображенското въстание.

Красимир Премянов представи участниците в конференцията и изтъкна задоволство от широкото присъствие в залата на представителите на тракийските дружества. Той благодари на Илиян Янчев за сътрудничеството и домакинството, резултат от което е намереният модел за отправяне на послания към българското общество и младото поколение, каквото правят конференциите. Още повече, че докладите излизат в сборниците на ТНИ и могат да достигнат до всички. Председателят на СТДБ припомни, че през тази година се чества 120 годишнината от оня ден през 1896 г., когато легендарният Капитан Петко войвода и братя Драгулеви учредяват във Варна първото тракийско дружество. На следващата година в Бургас на учредителен конгрес е създадена организацията, която отстоява тракийската кауза. Той запозна присъстващите и с инициативата на СТДБ учениците от столичните училища в часа на класния ръководител или в свободно избираемите часове да бъдат запознавани с историята на тракийското движение и с живота и подвига на Капитан Петко войвода. Този опит ще бъде приложен и в цялата страна.

Чл.-кор Васил Проданов, който ръководеше първото заседание на конференцията, заяви: „Ние участваме в битка за паметта, за идентичността. Нашето възраждане започна с нещо модерно – със създаване на неправителствени организации, а най-старите са тракийската и македонската. В последните 27 години у нас има два вида неправителствени организации – едните, патриотичните, които се борят за българските идеали, каквато е и тракийската кауза, – в тях за това време са инвестирани няколко милиона лева, а за другите – отродителните, които целят да затрият българската идентичност, да изтрият историческата ни памет, са инвестирани от чужбина 2 млрд. долара, сиреч 70-80 пъти повече. Затуй борбата ни за паметта е непосилно трудна. Телевизиите направиха просторни репортажи за гей-парада в София, а за тракийското шествие на 16 април т.г. БНТ отдели само три минути и то в късните новини, нищо че събитието беше в ранния следобед.

Проф. дин Светлозар Елдъров говори на тема: „Историческите корени на организираното тракийско движение в България“. Организираното тракийско движение в България не възниква спонтанно и случайно,

• Откриване на конференцията

а е плод на дълга еволюция в развитието на политическата мисъл и националноосвободителните движения на българите в Тракия, разглеждана в нейните цялостни географски граници от Стара планина до Бяло море и от Черно море до р. Места. Според историка предисторията му преминава през десет периода или фази, някои от които продължават с години, а други само месеци в зависимост от условията и приоритетите на политическия момент.

Първият период, който обхваща последното предосвободително десетилетие, с пълно основание може да бъде наречен „Епохата на апостолите“. Революционната титулатура на Васил Левски като „главен апостол на Цяла България, Тракия и Македония“ съдържа в себе си цялата програма на българското националноосвободително движение. В създадената от него мрежа от революционни комитети равнопоставено участват българите от цяла Тракия, включително от Одринско, Лозенградско и Малкотърновско. По същото време в Беломорието и Родопите започва своята революционна дейност и капитан Петко войвода. Със Старозагорското въстание през 1875 г. и особено с Априлската епопея през 1876 г. тракийските българи изписаха най-славните страници от общобългарското националноосвободително движение.

По време на Руско-турската война през 1877–1878 г. тракийските българи се отличават както с участието си в Българското опълчение, така и чрез подвизите на дружината на капитан Петко войвода. Като самостоятелен период следва да се разглежда и времето между Санстефанския мирен договор (19 февруари / 3 март) и Берлинския конгрес (13 юли 1878 г.), когато на преден план изпъкна съхраняването на националното единство. Тракийци са най-активни участници в съпротивата срещу решенията на Берлинския конгрес. Те съсредоточават своите сили в друга важна задача на политическия момент – борбата за

утвърждаването на българския облик на Източна Румелия. За сънародниците им в Одринска Тракия тогава на преден план излиза необходимостта да бъде преустановено изселническото движение, което заплашва да обезбългари областта.

През първата половина на 80-те години на XIX век тракийската политическа мисъл се развива под знака на македонската борба и затова основаването в Княжество България и в Източна Румелия дружества се наричат „Македонски“ или „Българо-македонски“. Не случайно Петър Драгулев през 1882 г. издава в „Българска Македония“. Съединението на Източна Румелия с Княжество България оформя самостоятелен период, след който съдбата на българите в Одринска Тракия окончателно изпълва съдържанието на понятието „тракийско движение“. В годините на Стамболовия режим в България (1887–1894) то се развива само под формата на благотворителността в помощ на църковно-училищното дело на Българската екзархия в Одринска Тракия. Падането на Стефан Стамболов от власт съвпада с въстанието на арменците в областта Сасун в Източна Мала Азия, което е потушено с жестоко клане. Това поставя началото на т.нар. „Близкоизточна криза“, в чийто контекст проблемите на македонските и тракийските българи отново излизат на дневен ред.

Така през 1896 г. се стига до учредяването на дружеството във Варна като изразител на интересите на българите от Одринска Тракия. С неговата предистория обаче Съюзът на тракийските дружества в България има всички основания да се гордее.

Проф. Иван Филчев, който е почетен гражданин на Малко Търново, в своя доклад се спира на възникването на тракийската организация. Преди учредяването на дружество „Странджа“ тракийци участват в т.нар. македонски дружества, например през 1885 г. те са 12. Те се убеждават, че в тях тракийските проблеми не се разглеждат – не остава време и място. Във варненската адвокатска кантора на Петър Драгулев се срещат съмишленици, които обсъждат призив-обръщение към емиграцията от Одринско и тук се ражда идеята за изграждане на самостоятелно тракийско дружество. Голяма част от тези будни съмишленици са от Малко Търново, оттам са братята Петър и Никола Драгулеви, те създават кръжок „Странджа“. Установява се тясна дружба и идейна близост с войводата капитан Петко Киряков. Те заедно стават инициаторите за създаването на дружеството „Странджа“, което става факт на учредителното събрание на 12 май 1896 г. в салона на училище „Св. Методий“. За председател е избран д-р Младен Желязков от Лозенград. За да стане това изиграва

роля фактът, че майка му е сестра на българския екзарх Антим Първи, а и това, че е завършил медицина в Москва. Главно обаче с организаторската дейност се занимава Петър Драгулев – зам.председател, който по-късно става и председател. Дружеството издава вестник „Странджа“, който играе ролята на организатори пропагандатор. Първото, с което се захващат, е изграждането на клонове на дружеството – в Бургас, Пловдив, Ямбол, та се стига и до учредителен конгрес на 19 февруари следващата година в Бургас.

В своя доклад „Подготовката за въстание в Одринския революционен окръг“ **Стоян Райчевски** изтъкна, че подготовката за общо въстание в Одринско и Македония започва веднага след образуването на ВМОРО с първо уставно име БМОРК (Български Македоно-Одрински революционни комитети). На свикания през лятото на 1896 г. Първи конгрес на ВМОРО е избран нов Централен комитет, общ за двете области. Въоръженото въстание се предвижда като единствено средство за постигане на поставената политическа цел.

През учебната 1897/98 г. за главен учител в Лозенград и същевременно за ръководител на движението в този край е изпратен другарят на Гоце Делчев – Лазар Маджаров. В доклада на Райчевски се изтъква неговия голям принос за изграждане на организационната мрежа във всички селища на околията, като постепенно обхваща и целия Лозенградска санджак, както и Бунархисарския и Малкотърновския район. края на 1897 г. Лазар Маджаров създава революционен комитет и в Малко Търново.

В доклада си Стоян Райчевски разглежда и друг важен етап в подготовката на въстанието, какъвто е проведенният от 13 до 15 април 1902 г. в Пловдив конгрес на революционното движение в Одринско, на който доклади изнасят Гоце Делчев и Михаил Герджиков.

• Проф. Иван Филчев и Стоян Райчевски

• Поглед в залата

Продължение от 3-а стр.

ТРАКИЙЦИ ПИШЕХА...

Конгресът приема „Директива за бъдещата революционна дейност в Одринско“, която установява точен план и начин на действия за изпълнението му.

Изследователят се спря и на дейността на агитационно-организационните чети, на масовизирането на движението, изграждането на „смъртните дружини“ след съдебното решение на Солунския конгрес, проведен от 2 до 4 януари 1903 г. Още през февруари 1903 г. ЦК издава Окръжно, че е решено „да повдигне в недалечно бъдеще на тая година въстание в Македония и Одринско и ще се бори с всички средства, докато не извоюва човешки права за роба.“ За да се стигне до Вторият конгрес на Одринско, който се провежда в от 11 до 14 юли в местността Петрова нива в землището на с. Стоилово, Малкотърновско.

Михаил Герджиков открива конгреса в 14 часа на 28 юни (11 юли). При обсъждането на въпроса за въстанието всички делегати отбелязват, че Одринско още не е подготвено достатъчно за масово въоръжено въстание. Те обаче съзнават добре, че ако сега Одринско не въстане, Македония ще се вдигне сама и организацията там ще бъде лесно разгромена. За Одринския революционен окръг се предвижда два вида революционна дейност: бойна и саботажна в тила на турската армия. На Петрова нива се избира ръководство на въстанието в Одринския революционен окръг, наречено Главно боево тяло.

Горан Стефанов – уредник в музея „Проф. Ал.Фол“ в Малко Търново представи живота на един от ярките фигури на революционното движение и Преображенското въстание – малкотърновеца, родолюбеца по душа и убеждение Стамат Икономов. Роденият през 1866 г. син на свещеник и революционер Героги Икономов учи във Варна, а по-късно постъпва във военното училище, участва като доброволец в Сръбско-българската война, в която получава „кръст за храброст“. Като офицер служи в различни гарнизони. Но не може да търпи корупцията и кариеризма, влиза в конфликт с началниците си – лакеи на Фердинанд, и се уволнява като капитан на запаса. За да се отдале изцяло на революционното движение в Одринско. По-нататък авторът проследява участието на кап. Стамат Икономов в подготовката на Преображенското въстание. На 27 юни 1903 г. т.нар. спомагателна чета, ръководена от Лазо Лазов, Михаил Герджиков и Стамат Икономов, пристига на Петрова нива за участие в конгреса. На конгреса избират главно ръководно боево тяло в състав Михаил Герджиков, Лазар Маджаров, Георги Кондолов и капитан Стамат поп Икономов. Стамат Икономов е най-подготвен във военно отношение, но за съжаление, както се разбира

Д-р Ваня Стоянова четне доклада си

от доклада на младия учен, на няколко пъти се отхвърлят неговите разумни предложения, примерно да се изтегли мирното население близо до границата, когато започва настъплението на турската армия под предводителството на Шукри паша. Тя подлага на огън и сеч всички български села. Един от войводите, които последно отстъпват към България и спасяват много бежанци е Стамат Икономов. 66 села са напълно или частично изгорени, над 2500 са избити, над 20 000 са прогонени. За капитана-революционер напомня паметна плоча в двора на родната му къща, която днес е част от музeya, и една улица в Малко Търново носи неговото име

Доц. Христо Гиневски се спря на личностите в революционното движение в Средните Родопи (1878-1903), като акцентира на двама от тях: Атанас Келпетков и Пею Шишманов. В началото на своето изложение той описа пораженията, които нанася политиката и действията на ръководителите на Пограничния пункт в Чепеларе – Вълчо Сарафов и Константин (Вълчо) Антонов – Сеченката, представители на ВМК. Стига се дори до жестоко убийство на двама от изтъкнатите дейци – Атанас Шапарданов и Дечо Стоев, до несполучливи опития за отвлечения и терор, което има крайно негативно отношение върху революционната организация в Ахъчелебийско, а оттам и върху Държдеренско (Златоградско) и Ксантийско. Стига се до голям провал в организацията – арестувани са най-авторитетните дейци, 36 от тях са в Одринския затвор. Доц. Гиневски оценява положително преместването на Вълчо Антонов и преместването на пункта от Чепеларе в Славеино, където той се оглавява от Пею Шишманов.

Но преди да говори за него доц. Гиневски отбелязва ролята на друг забележителен деец на организацията – Атанас Келпетков – също местен човек, роден в Устово. Представена бе неговата дейност – в комитетите „Единство“, като началник щаба на четата на капитан Петко войвода, която защитава местното население от сенклеровите башшибозу-

ци, като учител и свещеник в Устово, където продължава революционната си дейност – оглавява клона на варненското дружество „Странджа“, член е на революционното братство и по-късно на революционния комитет. При един от провалите в организацията той е арестуван и осъден на 101 години затвор „на кале и бент“. След амнистията през 1904 година се завръща в родния си край и служи като свещеник в храма „Свети Никола“. С неговото име е свързано класното екзархийско училище, не допуска патриаршистко влияние в селището. Такъв е Атанас Келпетков – революционер, учител, свещеник, общественик.

Другата ярка личност – войводата Пею Шишманов от Славеино. Той е чужд на авантюризма, прагматик и реалист, мълчалив, скромен, но упорит в работата. Той съумява да оглави и възстанови революционната организация в Ахъчелебийско, след като тя е в разсипано състояние и се превръща в „централна фигура на революционната организация до Балканската война“. Доц. Христо Гиневски цитира думите на Христо Караманджук: „Ако прещеняваме революционната дейност на Пею Шишманов сега по отрязаните турски глави, по извършените нападения и покушения ще кажем, че е прекалено мирна в сравнение с върховисткия началник Вълчо Антонов. При едно сериозно вглеждане, обаче, в нещата ще се види, че истинският народен защитник и войвода е Пею Шишманов, а Вълчо Антонов е само един своеглав конспиратор, който не държи никаква сметка за последиците от своите действия. Той развърта калъча, без да мисли, че подхвърля беззащитното население, своите съчувственици и ятаци на смъртна опасност, докато Пею държеше тоя калъч вдигнат и готов за удар, който вразумява не един и двама посечени, а триста и двама непрокопсани като тях, които могат да очакват удар всяка минута. Ето защо сред населението Пею е оставил чудесни спомени като умен, спокоен и

човечен мъж, който немалоко допринесе за облекчаване на робската съдба на среднородопското население в Турско.“

В заключение доц. Христо Гиневски изтъкна, че е събран не малък изворов материал, документи, спомени, но се налага да се прегледа основно архива на двете крила на Македоно-одринската организация и се оценят техните действия за периода 1899 - 1904 година в Средните Родопи. Засега това е празнина в проучванията.

В началото на доклада си „Организираното тракийско движение“ **д-р Ваня Стоянова** описва съществено изменената обществено-политическа ситуация за тракийските българи след Междусъюзническата война, когато Източна Тракия е реокупирана от Османската империя, а ВМОРО практически вече не съществува. Така, на 14 май 1914 г.

Думата е на слушателите - Елена Мурджева

по инициатива на Димитър Попниколов в София се свиква учредително събрание на бежанците от Одринска Тракия, които поставят началото на ново дружество под названието „Одринска Тракия“. Дружеството си поставя като временни цели да работи за завръщането по родните места на прогонените от Одринско българи, а дотогава да подпомага временното им настаняване в свободното отечество. За празник на дружеството е обявен 13 март – денят на превземането на Одринската крепост от българската армия. Така за първи път честването на една от най-големите победи на българското оръжие и дух се лансира в националния празничен календар.

Участието на България в Първата световна война, при това на страната на Централните сили в съюз с довчерашия си противник Османската империя, осуетява публичната му дейност. По инициатива отново на Димитър Попниколов и Софийското тракийско дружество на 22-24 декември 1918 г. в Одрин е проведен събор (конгрес) с участието на делегати от всички каази на Източна Тракия. Присъстващите около 30 души наново учредяват организацията под същото име „Одринска Тракия“, а със загубата на Западна Тракия през 1920 г. организацията приема названието „Тракия“, с което обединява бежанците от Одринска и Беломорска Тракия и под нейно име се появяват десетки културно-благотворителни дружества. Най-сетне, реализиран е и първоначалният замисъл за издаване на собствен вестник под името „Тракия“, който излиза от 1921 г. до днес.

Така, тракийските бежанци създават масова, непартийна организация, която с легални средства да брани техните права и интереси: организиране на протести срещу несправедливите клаузи на следвоенните договори (Ньойски (1919), Ангорски (1925); борба за запазване на Западна Тракия в границите на българската държава; връщане на бежанците по родните им места, а при невъзможност – тяхното населяване и оземляване в България; защита на имуществените и социални права на тракийските българи; изучаване и представяне пред широката българска и международна общественост на Тракийския въпрос и пр. Към тракийската организация се изграждат и младежки дружества, които през август 1924 г. се обединяват в Тракийския младежки съюз. През 1933 г. се създава Тракийски женски съюз, а през 1934 г. се учредява Тракийски научен институт.

В доклада се подчертава, че има и второ паралелно течение в националните борби на тракийските българи – въоръжената нелегална борба – след Първата световна война намираща съпротива срещу гръцката власт в Западна Тракия.

Тракийската организация в България просъществува под различна форма в различните обществено-политически системи и режими, вкл. и след Втората световна война. Д-р Ваня Стоянова подчертава, че дори и беглият преглед на част от нейната история позволява да се открият някои характерни за нея и като цяло доминиращи черти: приемственост

в целите и уважение към традициите, стремеж към самостоятелност и умереност при избора на средства, поставяне на общобългарските интереси над всичко.

Д-р Боряна Бужашка запозна присъстващите къде се съхраняват документите да тракийското движение. Паметта има различни форми – паметници и барелефи, конференциите и изданията – също, но от голямо значение е какво е запазено в архивите. Най-голям обем документи се съхраняват в ДА „Архиви“ – тук са документите на Върховния изпълнителен комитет, след разтурването на тракийската организация са запазени материали за Софийското културно-благотворително дружество „Тракия“. Освен това има сведения за оземляването на бежанците в материали от Агенцията за оземляване на бежанците. Тук са документите на Тракийския младежки съюз, Тракийския студентски съюз, преди това тракийско студентско дружество „Петър Берон“, Тракийския женски съюз. Важни свидетелства за времето има и в материалите за Българската екзархия и Българската църковна община в Истанбул, на базата на тези документи бе създадена музейната експозиция в Метеха, открита тази година.

В архива на БАН също има документи на тракийската организация, но има и 20 необработени кутии, тук са личните фондове на акад. Михалчев, акад. Милетич, Атанас Разбойников и др. В библиотеката „Св.Св. Кирил и Методий“ пък е фондът на Иван Орманджиев. В архива на Министерството на външните работи има безценни документи – сведения от дипломатическите представители в Анкара и Истанбул, протоколите от преговорите. На тази основа се подготвя книга с документи за двустранните отношения, която СДБ и ТНИ ще издадат.

На ораторите бяха зададени много въпроси, повечето свързани с обещетяването на наследниците на тракийските бежанци, за използването на имуществото на тракийските дружества, за отношението към протурските партии в България и др. Изразител на общото отношение към конференцията изрази Елена Мурджева, председател на тракийско дружество „Одринска епопея“ в Поморие: „Петрова нива си е Петрова нива, но тази година нямаше съборът да е толкова ярък, ако не беше тази конференция, в която учените превъзходно ни върнаха към нашите предци, към 120 годишната история на нашата организация и ни обогатиха с нови знания, вдъхнаха ни основания още повече да се гордеем със своята организация и дейността на Съюза.“

НАЧО ХАЛАЧЕВ

Този разказ за борбата и за въстанието не е случаен. За тези от българите, които след Руско-турската война през 1877/78 г. попадат във възстановената българска държава, борбата свършва. За другите обаче, оказали се извън границите на отечеството, независимостта остава все още блян. Продължава и борбата им. Борбата за тъй жадуваната и тъй сладка СВОБОДА. Която логично довежда и до въстанието през 1903 г., Илинденско-Преображенското! Подготвено и вдигнато от тях, от най-„лудите глави“. Които и след неговия погром не униват, не слагат оръжие. А продължават борбата. Сложили глава в торбата. За тях, за героите – именни и безименни, скромни, обикновени българи, ни е думата сега.

В края на XIX в. из Странджа и Одринско започват отново да шетат **български чети**. Те са организирани от Тайната македоно-одринска революционна организация (ТМОРО), която е преименувана на ВМОРО от Върховния комитет и от Одринското преселенско дружество „Странджа“. ТМОРО се създава през 1896 г. и определя този край като част от Одринския революционен окръг. Отначало организацията съсредоточава дейността си в Лозенградската, Бунархисарската и в Малкотърновската кааза. През 1901 г. при активната дейност на **войводата Михаил Герджиков** укрепва структурата на организацията и в селата на Василиковската кааза. Създават се и „смъртните дружини“, станали типично странджанско явление. В тази част от разказа се позоваваме на изнесените от историка Божидар Димитров в книгата му „Историята на Царево и неговата покрайнина“ данни, както и на други сведения. Отделяме им повече внимание, защото засягат старото Велика и други села от Странджа, от които излизат предците ни. Първата по-голяма чета в края на XIX в. в този край била създадена в село Алан Кайряк (днес Ясна Поляна) по инициатива на дружество „Странджа“. Решението за това било взето на конгреса на дружеството през 1897 г. в Бургас. Организацията била възложена на прославения **капитан Петко Войвода**, един от основателите на структурата. Той е роден през 1844 г. в с. Доганхисар, Дедеагачко, още 17-годишен станал войвода на чета и добре познавал местния край. За предводител на четата бил сложен Минчо Томов, а за неин секретар и агитатор – учителят Стоян Петров от Малко Търново. „Странджа“, така я наименовали, трябвало да има 40 четници, но привлякла само 14 мъже. През април и май същата го-

ТАЗИ СЛАДКА ДУМА СВОБОДА

НАЧО ХАЛАЧЕВ

е роден в София. Завършва ВМЕИ (днес ТУ) – София. След конкурс постъпва в Българска телеграфна агенция, където работи до 1994 г. В агенцията минава през различни редакции и е неин кореспондент в Алжир (1978 – 1982 г.) и в Москва (1987 – 1991 г.). Впоследствие е PR на частен холдинг, член на журито на Национален конкурс за непубликуван роман, шеф на печатница, продуцент на ТВ и радио предавания, сценарист на документални филми, медиен експерт и издател.

Написал е хиляди дописки за БТА, стотици статии, анализи, коментари и интервюта както за агенцията, така и за много други медии.

След книгата „Странджански корени“ (2003 г.) е съставител, съавтор и издател на сборника „БТА – зад кулисите“ (2013 г.).

През 2003 г. е номиниран в конкурса за генерален директор на БТА. Отличаван е за икономическа журналистика. Носител е на наградата „Златно перо“ на Съюза на българските журналисти.

Внук е на основатели на с. Лозенец.

дина четниците действали в Малкотърновско, Бунархисарско и Лозенградско, минали през селата Стоилово, Пиргопуло, Блага, ВЕЛИКА, Скопо. Водели не само агитация в името на борбата, но влезли няколко пъти и в престрелки с турски потери. При фатални обстоятелства в с. Стоилово обаче властите успели да заловят Стоян Петров. Осъдили го на пет години строг тъмничен затвор и нанесли така сериозен удар на четата.

През пролетта на 1898 г. в с. Алан Кайряк била организирана нова шест-членна чета начело с Петър Странджата от Малко Търново. Нейната задача била да създаде канал през с. Ургари (днес Българи) за Малкотърновския район, останал в Турско. Целта била да се осигури надеждно движение на членове на революционната организация в двете посоки и прехвърляне на оръжие, боеприпаси и литература към поробените братя. Затова комитите навлезли в Странджа и посетили колибите при с. Ургари, Василиковско, и селата Граматиково и Мързево (днес Кондолово), Малкотърновско. Войводата обаче решил на своя глава да нападне пощенската кола от Василико за Лозенград, натоварена в този момент с големи суми от данъчни постъпления. Това предизвикало спор сред четниците и те се завърнали в България, без да изпълнят първоначалната задача.

През лятото на 1899 г. друга малка чета, предводена от Тодор Шишманов от с. Пенека, обиколила с агитационна цел села из Бунархисарско и Лозенградско. Шишманов лично заклел постъпили в революционната организация нови членове. Така в края на века

ръководството на Одринския окръжен революционен комитет можело да каже, че е дошъл моментът за организиране и разгръщане на широко четническо движение в Тракия.

В него отличаваме действията на **Лазар Маджаров**, роден през 1872 г. в с. Негован, Леринско. Той учителствал из Странджанския край, а от 1900 г. се отдал на нелегална революционна дейност, водил чети. Такава една, макар и малобройна, чета била организирана през 1901 г. Освен с агитационна и с организаторска дейност, тя имала за задача също да установи канал с България и да събира средства за освободителната борба. Покрай всичко това петте комити се нагърбили и с особено тежката и рискована задача да ликвидират някои от върлуващите по това време из Лозенградско разбойнически банди, тормозили всичко живо наоколо. Подчертаваме този факт, за да прибавим още един шрих към образа и ролята на комитата в поробената българска общност в Турско по това време.

Тук ни се ще да кажем няколко думи повече и за **българката**. Тя присъства навсякъде в разказа за нашите предци, но ролята ѝ в борбата срещу поробителя е специфична. Тя по-рядко се хваща за оръжието, за да стреля, но затова пък е тилът, този силен гръб, който позволява на мъжа да излезе в балкана, да стане четник. Тя е куриер между четите и Българско, тя пренася храна и оръжие, тя е ятак и укривател на четниците. Тя

е и тази, която гледа децата, бори се за залька им, води стопанството, докато четникът е с оръжие в балкана в битка за СВОБОДАТА. Така става и когато войводата Лазар Маджаров ляга болен от ревматизъм в с. Велика. Настаняват го в дома на презвитера Мария Попстанева (или Попстанимирова, всъщност съпругата на поп Станица). Там дълго време за него се грижи баба презвитера. Като любяща майка тя лекува с орлова мас схванатите му крака, непрекъснато е край него. И така, докато войводата се вдига на крака и пак поема в балкана.

Войводата Георги Кондолов В началото на 1901 г. започнало формирането на нова бойно-агитационна чета, която трябвало да действа в районите около Малко Търново и отчасти около Бунар Хисар. За войвода бил определен Георги Кондолов, който за целта получил специално пълномощно, подписано от Гоце Делчев. „Дава се настоящето на нашия другар Георги Кондолов, пишело в него, за знание, че е началник на

патриотичната чета. Затова подканят се всички наши другари на организацията да му оказват нужните съдействия и улеснения за изпълнение на възложената му агитационна задача, както и такива, възложени му от районните ръководители.“ Оправдано му обръщаме голямо внимание, защото е не само най-видният величанин, но и човек с изключителен дух и революционер.

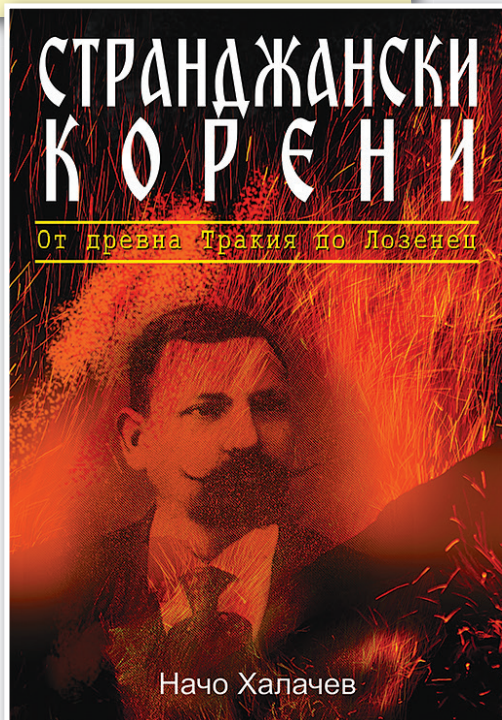
Георги Димитров Кондолов е роден през 1858 г. в с. Велика, Малкотърновско, Турция, пише в книгата си „Тракийската организация в България“ проф. Иван Филчев. Истинското му име

е Желязко и въпреки че е прекръстен от по-големия си брат Иван на Георги, хората по-късно го наричат „Дядо Желю“. Произхождайки от многодетно бедно семейство, той е принуден още като юноша да напусне дома си и да изкарва хляба си като дърводелски чирак в Цариград. Така учи столарство, а посещава и гръцко училище. След освобождаването на България (1878 г.) напуска имперската столица и се установява в Хасково, където открива дърводелска работилница с братовчед на бъдещата си съпруга Донка Хубенова. През 1888 г. се преселва в Бургас заедно със семейството си, където отваря нова дърводелска работилница и упражнява за-

наят. Тук се включва в Македонското дружество „Пирин планина“ и впоследствие със свои съмишленици основава на 15 декември 1896 г. клон на Одринското преселенско дружество „Странджа“. На 19 февруари 1897 г. като делегат участва в Учредителния конгрес на одринските дружества в България и след него със съмишленици създават таен революционен комитет начело с Петко войвода. Комитетът се обозначава като

помощен орган към Централното дружество във Варна и има за задача да подпомага организирането на въоръжени чети в поробена Тракия. През 1899 г. става ръководител на македоно-одрински комитет, а през 1900 г. е делегат от Бургаското дружество на Седмия македонски конгрес.

Три години подред (1901, 1902 и 1903) Георги Кондолов предвожда чети в Странджанско и се превръща в легенда. Той се е отличавал не само с високо за времето си образование, но и с природна интелигентност.

ТАЗИ СЛАДКА ДУМА...

Продължение от 5-а стр.

Бил е твърд, упорит, смел, записано е в спомените на съвременниците му. Държал много на четническата дисциплина и бил известен с принципността си и с пословичната си справедливост. На това дължал и голямата си авторитет сред четниците, които всеки момент били готови на саможертва за него. „Кондолов често казваше, написал неговият четник Димитър Янев Попето от с. Ени махала, Бабаескико: „Аз съм ваш баща, а не войвода. Ако ме пазите, и аз ще пазя вас. Ако ли не, един без други сме изгубени.“ Населението много го обичаше и почиташе. Като кажеха „Дядо Желю идва“, обща радост обземаше всички – и млади, и стари. За народа в Малкотърновско нямаше друг по-прочут от него войвода. Щом чуеха името му, всички заставяха с благоговение и страх. Само споменаването на името му бе достатъчно за осуетяване на предателски помисли.“

Първата агитационно-пропагандна чета на „Дядо Желю“ била от 10 души. Нейното формиране станало отново в Алан Кайряк, където къщата на Стано Грудев била превърната в склад за пушки, облекла и снаряжение. В селото и околностите му четниците провели специална подготовка и едва след това, на 30 май 1901 г., поели към сърцето на Странджа. За тръгването им бил съставен специален акт, който гласял:

„Днес, 30 май 1901 г. в с. Алан Кайряк, Бургаско, лицата, съставляващи първата патриотична агитационна чета, която под воеводство на Георги Д. Кондолов замина за Одринско, а именно Георги Д. Кондолов, Киро Димитров, Дико Г. Желяпов, Неделчо Георгиев, Атанас Димитров, Делчо Коцев, Душо Желев, Желю Хулев, Пейчо Маринов и Георги Чернев, преди да преминат границата, положили следната клетва:

Заклевам се в името на всемогъщия Бог, че ще пролея кръвта си за освобождаването на Македония и Одринско. Ще бъда верен на другарите си до последната минута на своя живот, без страх ще се боря с враговете на роба в Македония и Одринско и няма да отстъпя, докато ми държат силите и докато съм жив. Няма да издам никого и никъде нищо, даже при най-страшните мъки и страдания.

Ако наруша тази клетва, нека бъда разсечен на късове с ножовете, що са над главата ми. Нека бъда презиран, преследван и убит от другарите си, където и да ме намерят. За всичко горензложено се подписвам.

Началник на патриотичната чета, подписал Г. Д. Кондолов.“

Следващи подписите и на останалите девет души, и на свещеника Д. Николов, който прочел клетвата.

С помощта на куриера дядо Петко от с. Мързево (Кондолово) четата благополучно прехвърлила границата и се насочила към селата Маглайк, Паспалово и Мокрушево, където се свързала с местния революционен комитет. След това се насочила и към с. ВЕЛИКА, но там ги очаквала турска блокада. Четниците изглежда били предупредени и не попаднали в капана, но дълго се крили по горите и гладували. Някои от тях не издържали на негодите и войводата ги върнал по куриер в България. Все пак аскерът вдигнал в един момент обсадата и комитите успели по живо по здраво да влязат във Велика. Там намерили храна и подслон, а войводата – и лечение, тъй като също се побоял от глада и влагата в балкана. След като отпочинали и оставили водача

си да се долекува в родното си село, другите четници продължили за село Пенека. Там със съдействието на учителя Георги Найденов организирали събрание и приели много нови членове в революционната организация. Георги Кондолов очевидно отдавал голямо значение на приобщаването и подготовката на цялото население за освободителната борба. „Среден път няма, писал той през октомври 1901 г. до Димо Янков, представител на околийския революционен комитет в Малко Търново. – Или турчин, или българин, туй трябва внушително да им се каже.“

С втората чета Дядо Желю навлязъл в Малкотърновско на 24 май 1902 г. През октомври обаче заболява и се връща в нея след лечение в Бургас, към месец и половина по-късно. Четата обикаля селата Паспалово, Мокрешево, Карадере, Дерекьой, Пирок, Чаглаик и се среща с войводата Лазар Маджаров, с когото уточняват канал за пренасяне на оръжие. Укрепени са селските комитети, създадени са „смъртни дружини“, прави се бойна подготовка на местните хора. Изобщо, четата допринася за заздравяване и разрастване на революционното движение в Малкотърновски район.

Третата чета на Кондолов от 18 май 1903 г. обхваща южната част на Малкотърновския революционен район и селата Курудере, Дерекьово, Чаглаик и Пирок от Лозенградско. В навечерието на въстанието усилията на четата обяснимо са насочени към въоръжаване на населението и повишаване на неговата бойна подготовка. С четата войводата остава в Малкотърновско до обявяването на Преображенския бунт и с нея пристига на конгреса на Петрова нива. На конгреса той е избран за войвода на въстаническите сили в района, а неговата чета става ядро на въоръжения отряд от около 200 души, който води при боевете в Паспаловския участък. Дядо Желю загива в първите боеве на бунта, за което, избързвайки напред в повествованието, цитираме откъси от книгата „Спомени от Странджа. Бележки по Преображенското въстание в Одринско – 1903 г.“ на историка и негов сподвижник Христо Силянов.

На юг от Малко Търново се простирал участъкът на Георги Кондолов, който обхващали селата Мокрешево, Паспалово, Курудере, Едига и др. И по своето местоположение, и по въстаническите си сили – около 200 въоръжени хора, този участък бивал един от най-важните и най-надеждните. В него имаше да се извършат през първата нощ три акции: да се скъсат телеграфните линии М. Търново – Дерекьой и Дерекьой – Лозенград; да се нападне и унищожи турското село Сазара, известно по кръвожадността и разбойнишкия дух на своите жители; да се разбие турският гарнизон в Паспалово. Първата акция се извърши от курудеренци, втората – от 75 души селяни, а третата – от 97 селяни и четници, предвождани от началника на участъка Георги Кондолов.

С Кондолов се запознах още в Бургас, пише Силянов, а го опознах по-отблизо в Гергебунар. Човек-планина. Куртка, панталони, цървули – всичко трябваше да се приготвя за него по специална мярка, продължава авторът. – Всякога важен и мълчалив, Георги Кондолов – Дядо Жечо, както го наричаше населението в Странджа, се чувствуваше горд със своето минало: войвода на доброволческа дружина в Кърджали през Сръбско-българската война и революционен деец в Малкотърновско до

ВОЙВОДИ ОТ ОДРИНСКО

VOIVODES OF THE ADRIANOPOL DISTRICT

		
Коста Калканджиев	Стоян Петров	Димитър Халачев
		
Пеню Шиваров	Стоян Махеров - Камилски	Дико Желебов
		
Петко Зидаров	Георги Кондолов	Киро Узунув
		
Яни Попов	Лазо Лазов	

Пенешки революционен окръг -
Коста Калканджиев
Peneka – Kosta Kalkandjiev

Велички революционен окръг -
Стоян Петров
Bunarhisar – Stolian Petrov

Цикнихорски революционен окръг -
Стоян Махеров
Tsiknihor – Stolian Mahеров

Граматииковски революционен окръг -
Пеню Шиваров
Gramatikovo – Peio Shivarov

Кладарски революционен окръг -
Димитър Халачев
Kladara – Dimitar Halachev

Стоиловски революционен окръг -
Дико Желебов
Stoilovo – Diko Djelabov

Гьоктепенски революционен окръг -
Киро Узунув
Giotepene – Kiro Uzunov

Дерекьойски революционен окръг -
Лазо Лазов
Derekioi – Lazo Lazov

Паспаловски революционен окръг -
Георги Кондолов
Paspalovo – Georgi Kondolov

Лозенградски революционен окръг -
Яни Попов
Lozengrad – Iani Popov

Ениадарски революционен окръг -
Петко Зидаров (подвойвода)
Ineada – Petko Zidarov

въстанието. Разчитайки на неговата опитност, конгресът на Петрова нива му повери тоя важен участък.

На 5 срещу 6 (август 1903 г.), към полунощ, пише Силянов, курудеренци пресекли телеграфната жица Малко Търново – Дерекьой на едно разстояние от 5 километра, в местността Капинадере до Студената вода. За нападението на Сазара пък бяха определени 74 селяни. Разделени на три части, те нападнаха селото след полунощ, но съгледани от патрула, се видели принудени да спрат. Турците бързо заели позиции по камъните из самите улици на селото и открили дружен залпов огън. Много от нашите колибари ударили на бяг. Останалите залегнали, а други започнали да горят крайните къщи. До зори се продължавала престрелката, но нашите не могли да запалят повече от 6-7 къщи и два хармана със снопци. Почнало се отстъпление и тогава паднал ранен въстаникът Георги Са-

вов от Дриновци. Прибрали му само оръжието, а него оставили там, дето е паднал. След оттеглянето на нашите турците веднага почнали да гасят пожара. Тогава нашите от близкия връх, където се били прибрали, дали няколко залпа. Турци и кадьни се разбягали с пистъци, като оставили няколко души мъртви. През деня сазарци натоварили всичката си по-къщина и се приготвили да бягат, но пристигналият вечерта аскер ги спрял. Гърците в Едига посрещнали с радост съселяните си българи и ги питали дали ще има помощ и от Мора (Гърция). На другата вечер гърците от това село секли с особено усърдие телеграфните стълбове между Дерекьой и Лозенград.

За нападението на паспаловския гарнизон бяхме определени 97 души. Щяхме да почнем в 7 1/2 часа по турски, като изрее месецът, но гърмежите от Стоилово ни заставиха да побързаем. При все това аскерът

успя да се приготви и разположен по къщите, ни посрещна със залпове. Престрелката ту се усиливаше, ту отслабваше. Чувахме се нашето непрекъснато ура, а войводата ни Кондолов със своя гърмлив глас викаше към аскера: „Теслим олун бе, едепси-злер!“ (Безсрамници, предайте се!). И веднага засивряше нашият тръбач. Турците отвърщаха със своята тръба и с усилен огън. Милязиминът, докато се облеche, три пъти си надявал панталоните наопаки и викал на аскера: „Кераталар, бен сизе демедим ми, бу паспаларън иши дейлдир!“ (Безобразници, не ви ли казвах аз, че тази работа не е на паспаловци!).

Така се води сражението до сутринта, когато при нас се яви един въстаник и покани войводата да го разведе при позициите на селяните, защото някои били уж напуснати. Водачът спрял пред къщата на селския бакалин грък, откъдето се дали три изстрела и Кондолов паднал пронизан в корема. Предателят веднага получи заслуженото, но войводата не можеше вече да се държи на краката си и бяхме принудени да го пренесем на Паспаловска могила (изведен от четника Серафим Стоянов). Целия ден аз прекарах там с него и бях свидетел на неговите ужасни страдания, които се чувствавам безсилен да опиша. Целия ден той непрекъснато се гърчеше от болки, а коремът му постоянно се надуваше. При всяко усилване на болките той се обръщаше към мен и с умоляващ глас ми шепнеше: „Застреляй ме!“... Аз се въздържах и го утешавах, че скоро ще дойде докторът, за когото бях изпратил куриери.

Привечер се събраха на могилата въстаниците от Паспалово и Мокрешево, но докторът все още го нямаше. Войводата пожела да се види за сетен път обиколен от своите момчета. С разтреперан глас, прекъсван от страшните гърчения и болки, той каза на четата няколко прощални ободрителни думи и определи за свой наместник Йосифа (Македончето). Никой вече не можеше да удържи съжите си. Всички, навели глави, оплакваша милия си войвода.

След това той, спокоен вече, настоятелно ни замоли да турим край на мъките му. А лицето му все повече се изкривяваше от болки, коремът му се беше страшно подул и съзнанието му взе да се помрачава. Дълго време се колебахме, но най-после бяхме принудени да се покорим на молбите му!...

Сутринта го погребяхме на същата могила.

Умря той и потоци всички ни в неизразима скръб – не защото умря – ний всички тука ще умрем, а защото умря незаслужено, случайно, в момента, когато ни беше най-необходим и когато беше в правото си да се наслади от плода на своите дългогодишни трудове и усилия. Доста време прекарах с тоя ратник за свобода, пише Силянов, достатъчно проникнах в неговата душа и сърце и смея да кажа, че той напълно заслужи да кажем всички за него: „Умря сиромаш за правда, за правда и за свобода!...“

На 5 септември 1925 г. бойните другари на войводата Лефтер Мечев, Георги Чепов, Георги Ганчев, Тодор Петков и Димитър Арнаудов пренасят нелегално костите му в Малко Търново в сандъче. На него изписват „**Делото е свято. Проклетие ще бъде, ако не продължи борбата**“, които са последните думи на Кондолов преди да издъхне. По-късно костите му, както и на други революционери, са положени в основата на паметника, издигнат на Петрова нива.

ПОКЛОНЕНИЕ И КОНЦЕРТ В ЯМБОЛ

ГЕОРГИ КИРОВ

Тракийското дружество „Тракия“ в гр. Ямбол, което наскоро чества по най-тържествен начин своята 120-годишнина, събра по неписана традиция своите стотици членове, потомци на тракийски бежанци и десетки граждани на възпоминание за 113-тата годишнина на Илинденско-Пре-

браженското въстание.

Начело със знамето на дружеството, водена от своя председател – радетел на българщината, учител, общественик и трибун Михаил Вълков, внушителната процесия се отправи към паметника на тракийци в центъра на града. Колоната се водеше от тракийския хор „Тракийка“, облечени в българските носии с шевците,

гайтаните и лъскавите пафти и окичени със свежи цветя.

Пред паметника всичко застина, заставайки по войнишки „мирно“, за да отдадат почит на загиналите в Илинденско-Преображенското въстание. Под звуците на химна на тракийци бяха положени венци и цветя на

признателност. Кратко слово произнесе председателят на дружеството Михаил Вълков, който хронологически проследи борбите на българите от Одринска Тракия и Македония за национално обединение, за което избухна и това въстание, оповестявайки пред света, че е дошъл краят на мракобесническия терор, на османските попълзновения да претопят българския корен и род и за защита на суверенните права на българите, широко прокламирани от османската власт с лъжовните и мракобеснически договори, с които искаха да заблудят Европа и света.

След поклонението пред паметника на тракийци, множеството изпълни голямата зала на Военния клуб, където началникът на клуба Красимир Вълков произнесе кратка вълнуваща реч пред препълнения салон, като оповести архивни данни за безчинствата и злодействата на турските орди, за изнасилените жени и момичета, за опожарените и ограбените 205 села и останалите без дом и поминък обитатели на повече от 12 хиляди къщи,

Концерт изнесоха певците и инструменталистите от тракийския хор на дружество „Тракийка“.

ВЪЗСТАНОВИХА ТРАКИЙСКОТО ДРУЖЕСТВО В СЛАВЕЙНО

В деня на честването на 113 годишнината от величавата Илинденско-Преображенска епопея в комитското село Славеино бе възстановено тракийското дружество. В една от залите на читалището се събраха потомци на комитски родове. Възстановителното събрание бе открито от председателя на тракийското дружество в Смолян доц.

Христо Гиневски, който очерта ролята и задачите на дружеството в люлката на революционното движение в Средните Родопи. Изказаха се Вълко Василевски, който получи най-високата награда на Съюза на тракийските дружества в България – златният медал „Капитан Петко войвода“ с лента. Свои мнения изразиха и Петър Михайлов, Коста-

дин Бручев, Тодор Горялов – кмет на селото, Таня Чинкова, Йорданка Андреева. Предложение направи и доц. Георги Митринов, член на Тракийския научен институт.

За председател еднотушно е избран Петър Михайлов, уважавана и авторитетна фигура в селото. Членове на ръководството са Вълко Василевски и Таня Чинкова.

ПОЧИНА ПИСАТЕЛЯТ АТАНАС РАДОЙНОВ

Неговият жизнен и творчески път бяха изцяло отдадени на ли-

На 82 годишна литературното дело и националната възраст почива ни духовност. От неговото перо се талантиливият писател, журналист и краевед Атанас Радойнов. Роден е през 1934 г. в с. Горска поляна, община Болярово. Неговият жизнен и творчески път бяха изцяло отдадени на ли-

книги като „Росеново и Петко Росен“ (заедно с Диана Радойнова), „Летопис за Вършило“ и „Драчево ще бъде във времето“. Член на СБП и СБЖ, дълги години председател на Бургаското дружество на писателите, почетен гражданин на Бургас. Носител на литературните награди: плакет „Пегас“, плакет „Петко Росен“ и „Златен Пегас“.

ОТЛИЧИЕ ЗА ПАПАНИ КОЗАРЕВА

На 19 август т.г. известната тракийска деятелка Папани Козарева бе поздравена от името на Централното ръководство на Съюза на тракийските дружества в България. По случай 94-ия рожден ден ѝ бяха поднесени цветя и почетния плакет „120 години организирано тракийско движение“ – сребърен. Тя е родена на 5 километра от Одрин на 19 август 1922 г. в последните дни, когато източнотракийските българи са могли все още да живеят в бащините домове. Бежанството и започва, когато е само на 40 дни. Папани Козарева е един от малкото добри експерти – познавачи и анализатори на Ангорския договор и на правата на ограбените българи в Одринска Тракия. Нейната книга „Източнотракийският имуществен проблем“ се превърна в настолна книга на тракийци. Пожелаваме ѝ здраве и бодрост, още дълги години да бъде активна и полезна на тракийската общност с мъдростта и познанията си.

ПРИВЕТСТВЕН АДРЕС

Главният секретар на МВР, главен комисар Георги Костов е изпратил приветствие, адресирано до председателя на СТДБ Красимир Премянов. В него се казва: „Приемете моите най-искрени поздравления по случай 113-ата годишнина на Илинденско-Преображенското въстание. Приветствам усилията и ентузиазма на всички организатори на честването, които направиха възможно това събитие да стане не само традиционно, а да се наложи във времето.

В днешното време, изпълнено с ежедневни трудности, всички ние имаме нужда да си припомним, че сме потомци на свободен, горд и достоен народ. Поздравявам ви за постигнатото и желая здраве, оптимизъм и професионални успехи.“

Честито!

Централното ръководство на Съюза на тракийските дружества в България и редколегията на вестник „Тракия“ честитят на рождениците на Съюза:

Цанка Богомилова – София10.09.1963 г.
Вели Чаушев – София11.09.1934 г.
Йордан Гевренов – Плевен21.09.1931 г.
Кирил Сарджев – Хасково23.09.1949 г.
Любомир Шопов – София24.09.1945 г.
Калинка Згурова – София25.09.1945 г.

ТРАКИЯ – Орган на Съюза на тракийските дружества в България – София 1000, ул. „Стефан Караджа“ 7-А

Печат: НЮЗПРИНТ ЕООД

Абонирайте се!

Каталоген
номер

759

Издава: Върховният комитет

Редакционна колегия: чл.-кор. на БАН Васил ПРОДАНОВ, проф. Иван ФИЛЧЕВ, Елена АЛЕКОВА, Никола ИНДЖОВ и Хубен СТЕФАНОВ; Главен редактор: Тодор КОРУЕВ
e-mail: vesttrakia@abv.bg, stdb_sofia@abv.bg, тел.02/986 71 26; факс:02/987 57 53

БАНКОВА СМЕТКА
СТДБ (за вестника)

IBAN: BG34STSA93000001682816 BIC:STSABGSF
Банка ДСК ЕАД, клон 1, ул. „Княз Ал. Батенберг“ – София 1000

КОРЕСПОНДЕНТИ: Валентина АНГЕЛОВА (Бургас) – 0879 545 115; Недка ГОСПОДИНОВА (Перник) – 076/60 13 67; Димитринка СМОЛЕВА (София) – 02/412 12 36, 0886 746 044; Михаил МИХАЙЛОВ (Сливен) – 044/62 48 53; Анета Георгиева (Хасково) – 0894 044 420; Веска Ламбова (Шумен) – 0877 71 85 03; Мария ИВАНОВА (Ямбол) – 046/66 35 40
Изпращайте текстове не по-дълги от 4 стандартни машинописни страници (1800 знака). Хонорари за публикуването им не се дават.

ПРЕДШЕСТВЕНИЦИ И ПРЕДТЕЧИ

ПРОФ. НИКОЛА ВЕЛИКОВ

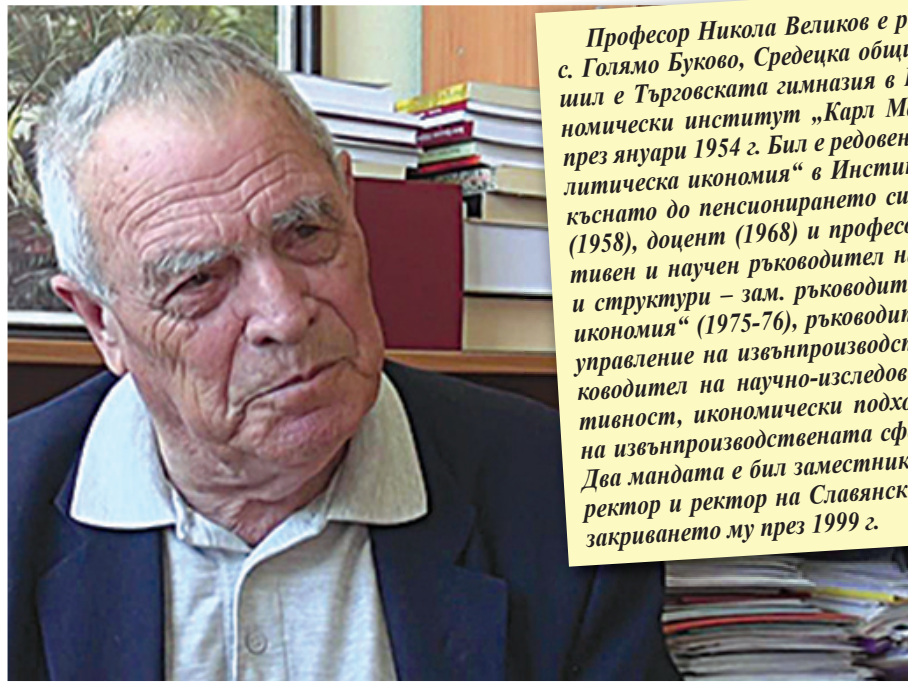
Голям учен и организатор на науката, кръвно свързан със странджанския край

Кирил МОМЧИЛОВ представя съвременни радатели на тракийската кауза

Като преподавател и изследовател проф. Великов е типичен политикономист (макроикономист по днешните стандарти). Автор на учебници и методики на обучението по икономическите дисциплини – монографии, студии и статии. Обучавал е близо 50 випуска студенти, бил е ръководител на 15 аспиранти (докторанти) от които 7 чужденци – от Египет, Ирак, Сирия, Палестина, Афганистан, Чили и Япония. Негови ученици днес са преподаватели по политическа икономика, по микро- и макроикономика. От кандидатската му дисертация по проблемите на разпределението според труда в ТКЗС (1959) до докторската по регулиране на доходите (1975) и след това проф. Великов има над 40 разработки по аграрно-икономическите проблеми на нашето развитие. Участвал е в голям колектив под ръководството на акад. Павел Попов за създаване на система на земеделието в Кърджалийски и Сливенски окръзи. Не са загубили своята актуалност проучванията му по отраслите на социално-културната сфера – комплекса от методики за установяване, измерване и оценяване на ефективността на образованието, културата, здравеопазването и физическата култура и спорта. Част от тях бяха издадени на френски език в Париж от ЮНЕСКО.

През годините и десетилетията проф. Великов се изявява и като активен общественик, член на неправителствени и други организации. Президент е на фондация „Славянски университет“, в България. Носител е на ордена „Св. св. Кирил и Методий“ – I и II степен.

Кръвно свързан с родния странджански край професор Никола Великов го обогати със селищната монография „МОЕТО РОДНО СЕЛО Голямо Буково, община Средец“ (2011). Този внушителен летописен том, който впечатлява не само със страниците, но и с изложението за далечното и близкото минало на родното му гнездо. С присъщия на истинския учен аналитичен подход той се спира на малко известни факти от историята на Странджа, за да ги осветли и направи читателя съпричастен в многовековната борба на местното население с планината. Освен преживяното, видяното и чуто, авторът е изловил всички писмени свидетелства за поминъка, бита, празниците, обредите, песните и борбите на странджанци. Малцина от читателите знаят историята на Голямобуковския манастир

Професор Никола Великов е роден на 13 ноември 1930 г. в с. Голямо Буково, Средецка община, Бургаска област. Завършил е Търговската гимназия в Бургас (1949) и Висшия икономически институт „Карл Маркс“ (днес УНСС) в София през януари 1954 г. Бил е редовен аспирант към катедра „Политическа икономика“ в Института, където работи непрекъснато до пенсионирането си през 2002 г. като асистент (1958), доцент (1968) и професор (1973). Бил е административен и научен ръководител на различни академични звена и структури – зам. ръководител на катедра „Политическа икономика“ (1975-76), ръководител на катедра „Икономика и икономия“ (1983-90), ръководител на научно-изследователска лаборатория „Ефективност, икономически подход и икономически механизъм на извънпроизводствената сфера“, на научни секции в БАН. Два мандата е бил заместник-ректор на УНСС, заместник-ректор и ректор на Славянския университет в България до закриването му през 1999 г.

„Живопримемний источник“, който и днес е действащ; още по-малко са онези, които са чували за чудодейната му вода, която лекува болести... С особен интерес се четат страни-

Иска ми се да вярвам, че ще се намерят далновидни общински ръководители и стопански дейци, които да прегърнат идеите му за възраждане на Странджанския край, който е бил и ще бъде извор на живот за поколения трудолюбиви българи.

В предговора на своя знаменит сборник „Български народни песни“ Братя Миладинови пишат, че народните песни са показалец за степента на умственото развитие на народа и огледало на неговия живот – „Народът в песни излива чувствата си, в тях намира душевна храна и развлечение; затова в жалба

край народните песни са богат извор, но ако не бъдат записани, утре ще бъдат безвъзвратно загубени.

Чудно ли е, че професор Никола Великов изненада отново земляците си с нова книга „ПЕСНИТЕ на моето родно село Голямо Буково, община Средец“ (2015), в която е събрал песните – живи възгледи от бащиното огнище. „Тези песни – изповядва се проф. Великов, – са „екстракт“ на традициите, обичаите и ритуалите на населението от този регион, на революционната промяна у нас след Девети септември, на „състоянието на духа“ в съветското общество след Втората световна война. Тези песни бяха в „дневния ред“ на моето родно село две десетилетия до и две десетилетия след Девети септември 1944 година“.

От ученическата песен „Хей, свърши се таз година“ до младежката песен „Да строим“, които голямобуковци са пели през десетилетията на Двадесетия век, Никола Великов ни предлага 74 песни, подредени в седем раздела: Песни за младежки компании, Песни на субат (трапеца), Коледарски песни, Рупски песни, Революционни песни, Любими съветски песни, Бригадирски песни. Въпреки липсата на данни за творците на местния фолклор, за двама от носителите/информаторите на песните научаваме следното: от Милка Димитрова Бождерменова (на 39 години в 1957 г., с начално образование) Димитър Кичев (1934-1997) е записал 30 песни; от Пейо Костов Узунов (на 41 години в 1957 г., с начално образование)

възжеленията на младите, към проблемите – вчерашни и днешни, на обезлюдяващите села в Странджа планина. Сборникът от песни е веществен доказателство за това как са живели селяните от Голямо Буково през втората половина на Двадесетия век – с труд и с песен!

В трите му мемоарни книги „Такива ги видях“ проф. Великов пише с уважение за своите учители и колеги, между които са и тракийските учени-икономисти Кръстьо Добрев, Тодор Попов, Ангел Чаушев и др. А като съставител и издател Никола Великов заслужава специално да споменем сборниците „Мъжгълвият род“ (2003), „Странджански бисери“ (2009), „Записки за преживяното в Странджа“ от архимандрит Рафаил Вълчанов (2011), „Ясен месец веч изгрява – странджански народни песни за Илинденско-Преображенското въстание“ (2013).

– 2 исторически песни.

Като чете или слуша изпълненията на тези песни, непредубеденият ще възприеме богатото им съдържание, изключителната мелодичност; ще стане съпричастен към

Проф. Никола Великов за проблемите и перспективите за развитието на село Голямо Буково и на региона

Първият проблем е решаването на големия въпрос за огражденията на границата с Република Турция, през която да не могат да минават нито домашни, нито диви животни;

Вторият – организацията на доказано ефективно производство, способно да се конкурира с производителите от ЕС – модерно и екологично;

Третият – осигуряване на устойчиво и балансирано развитие на производството в района на селото и на региона;

Четвъртият – при никакви обстоятелства да не се допуска нарушаването на екологичното равновесие в региона;

Петият – търсене на инвестиции за онези производства, които отговарят на съвременните изисквания;

Шестият – наличие на органи за координация при приемането на проектите, сключването на договорите и текущия контрол при функционирането на вече създадените производствени звена.

Землището на село Голямо Буково е много подходящо за развитието на животновъдството – особено за съвременна овцеферма, козеферма, както и по две кравеферми и свинеферми и една биволоферма. По поречието на Бяла река могат да се изградят няколко развъдници за риба. Регионът е подходящ за производство на автентично вино „алжирка“, за балкански мед, за т. нар. меки плодове – ягоди, малини, къпини и др., както и на овощните видове – ябълки, круши, сливи и др.

При наличие на суровинна база може да се създаде малък, но модерен месокомбинат и на едно млекопреработвателно предприятие (мандра) за производство на екологично чисти масло, сирене, кашкавал и др. специалитети.

Трето главно направление в землището – част от земите му да се дадат под аренда за организиране на три ловни резервата за едър, дребен и пернат дивеч. Те ще изискват и строителството на подходяща туристическа база.

Наложително е подобряването на инфраструктурата – пътища, битово и медицинско обслужване, културна програма и др., за да се устроят в селището хората, които ще работят във фермите или на полето.

